

Οι Τρεις Ιεράρχες για την Παιδεία

Γράφει ο Δημήτρης Νατσιός.

Ο Νομπελίστας μας ποιητής Γ. Σεφέρης έλεγε: “Τα γράμματα είναι από τις πιο ευγενικές ασκήσεις κι από τους πιο υψηλούς πόθους του ανθρώπου. Η παιδεία είναι ο κυβερνήτης του βίου. Κι επειδή οι αρχές αυτές είναι αληθινές, πρέπει να μην ξεχνούμε πως υπάρχει μια καλή παιδεία εκείνη που ελευθερώνει και βοηθά τον άνθρωπο να ολοκληρωθεί σύμφωνα με τον εαυτό του και μια κακή παιδεία εκείνη που διαστρέφει και αποστεγνώνει και είναι μια βιομηχανία που παράγει τους ψευτομορφωμένους και τους νεόπλουτους της μάθησης, που έχουν την ίδια κίβδηλη ευγένεια με τους νεόπλουτους του χρήματος”.

Κι αν σήμερα επερίσσευσαν οι νεόπλουτοι του χρήματος και της μάθησης, αυτοί που συνάζουν γνώσεις με αποκλειστική φροντίδα την προαγωγή και το εισόδημα, εντούτοις υπάρχουν ακόμη άνθρωποι με καλή και αληθινή παιδεία, δε σταμάτησε ποτέ ο μικρός κι ευλογημένος αυτός τόπος να αναδεικνύει πνεύματα φωτοβόλα.

Είμαστε μια χώρα μικρή, ποτέ δεν είχαμε υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, το εντός της κεφαλής όμως εισόδημα των Ελλήνων επλεόναζε, δάνεισε απλόχερα τον πλούτο του και σ' άλλους λαούς. “Της Ελλάδος

αιέκοτε σύντροφος πενίη” της Ελλάδας η φτώχεια ήταν πάντοτε σύντροφος, λέει ο Ηρόδοτος, αλλά “στο μάκρος είκοσι πέντε αιώνων δεν υπήρξε ούτε ένας, επαναλαμβάνω, ούτε ένας αιώνας, που να μην γράφτηκε ποίηση, στην ελληνική γλώσσα, που να μην υπήρχε πολιτισμός” απαντά ο Οδ. Ελύτης, ο του Αιγαίου ραψωδός.

Από τους 25 αιώνες αδιάλειπτης πνευματικής παραγωγής, δύο απ’ αυτούς η ιστορία τους τίμησε, τους επροίκισε με το ένδοξο και αθάνατο επίθετο: ο χρυσός αιών. Σεμνύνεται ο αρχαίος ελληνικός κόσμος για τον χρυσό αιώνα του Περικλή. Έλαμψαν τότε τα λαμπρά αυτά πνεύματα, “οι γονέοι της ανθρωπότητας” όπως τους ονομάζει ο Μακρυγιάννης, ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης. Αυτό το εξέχον πνεύμα το μεταλαμβάνει ο Μ. Αλέξανδρος σ’ όλον τον γνωστό τότε κόσμο, καθιστώντας την Οικουμένη ελληνική. Με όχημα την ελληνική γλώσσα, η παιδεία, η οποία κατά τον Σωκράτη “εν ταις ευτυχίαις κόσμος (δηλ. στολίδι) εστίν, εν δε ταις ατυχίαις καταφυγή”, γίνεται κτήμα όλων των λαών, γεγονός που αναγκάζει τον ρήτορα Ισοκράτη να διαπιστώσει πως “μάλλον Έλληνας καλείσθαι τους της Παιδείας της ημετέρας ή τους της κοινής φύσεως μετέχοντας”. Έλληνες είναι αυτοί που μετέχουν, που μορφώνονται με την ελληνική σοφία και όχι αυτοί που έχουν καταγωγή ελληνική.

Ανήλθε βέβαια το αρχαιοελληνικό πνεύμα σε ύψη δυσθεώρητα, εντούτοις τα μελανά στίγματα παρέμειναν. Το ιδεώδες του καλού καγαθού πολίτη επισκιαζόταν από τον θεσμό της δουλείας, την υποτίμηση των γυναικών, την περιφρόνηση του σώματος, όπως αυτό εκφράστηκε από τους νεοπλατωνικούς φιλοσόφους, κατέπεσε με την επικούρεια φιλοσοφία στην ηδονοθηρία: “αρχή και ρίζα παντός αγαθού, η της γαστρός ηδονή” έλεγε ο Επίκουρος. Φάε, δηλαδή, πίες και ευφραίνου, εκφυλίστηκε το ελληνικό πνεύμα, κυρίως κατά τους αιώνες της ρωμαϊοκρατίας, τότε εμφανίστηκαν και οι Γραικύλοι, Έλληνες που υιοθετούσαν τα αισχρά ήθη των ξένων.

Ήταν η στιγμή που ο Ελληνισμός ομοίαζε με έναν γέρο, κουρασμένο και ετοιμοθάνατο, όπως γράφει ο Παν. Κανελόπουλος. Το πνεύμα έσβηνε, η τότε παγκοσμιοποίηση, εκβαρβάριζε και μόλυνε τα πάντα. Είχε έρθει όμως “το πλήρωμα του χρόνου και εξαπέστειλεν ο θεός τον Υιόν αυτού”. Αυτό το πλήρωμα του χρόνου σήμαινε, όπως γράφει και ο μεγάλος μας ιστορικός Κ. Παπαρρηγόπουλος, πως η εξάπλωση του ελληνικού πολιτι-

σμού και της ελληνικής γλώσσας, ήταν σχέδιο του Θεού, ώστε η τελειότατη πίστη να εκφρασθεί με το τελειότατο όργανο και να ζυμωθεί μέσα σ' ένα υψηλό πολιτισμό, όπως τον δημιούργησαν και τον εξέφρασαν οι Έλληνες. “Ελήλυθεν η ώρα ίνα δοξασθεί το όνομα του Κυρίου”, είπε ο Χριστός όταν αντίκρισε τους Έλληνες. Και έτσι έγινε. Μετά την Ανάσταση του Κυρίου (αυτό σημαίνει η φράση) και την Πεντηκοστή, οι Απόστολοι μεταφέρουν το χαρμόσυνο μήνυμα εις πάντα τα έθνη, με πρώτο το ελληνικό. Στέκεται προβληματισμένος στην Τροία, απέναντι από την Ελλάδα ο Απ. Παύλος, οπότε του εμφανίζεται το γνωστό όραμα του Μακεδόνα ανδρα ο οποίος τον παρακαλεί “διαβάς εις Μακεδονίαν βοήθησον ημίν”.

Από εκείνη την στιγμή η ελληνική Οικουμένη, γίνεται χριστιανική Οικουμένη. Ο Παύλος γνωρίζει στους Έλληνες τον άγνωστο Θεό. Ο χριστιανισμός, ως νέος έφηβος, παίρνει στους ώμους του το πολύπαθο κορμί του γέρου Έλληνα. Ο Ελληνισμός σώζεται και αναγεννάται. Μετά από τρεις αιώνες δημιουργεί και τον δεύτερο χρυσό αιώνα του. Τον χρυσό αιώνα των Πατέρων της Εκκλησίας, τότε που έλαμψαν αυτοί που σήμερα τιμάμε, οι μέγιστοι φωστήρες, οι μελίρρυτοι ποταμοί της σοφίας, αυτοί που εφώτισαν και επότισαν την Οικουμένη, οι Τρεις Ιεράρχες, ο Βασίλειος ο Μέγας, ο Γρηγόριος ο θεολόγος και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος. “Νενικήμεθα”, νικηθήκαμε φωνάζει ο μεγάλος ειδωλολάτρης ρήτορας Λιβάνιος, διαβάζοντας μια επιστολή του Μεγ. Βασιλείου. Δεν νικήθηκε ο Ελληνισμός, αλλά σώθηκε, δημιουργώντας την νέα μεγάλη πολιτιστική και πνευματική δύναμη της Ανατολής, την Ορθοδοξία. Γεωγραφικά κατάγονται και οι τρεις Ιεράρχες από τον ευρύτερο Ελληνισμό από την Καππαδοκία οι δύο επιστήθιοι φίλοι, ο Μέγας Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, από την Αθήνα της Συρίας, την Αντιόχεια, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Συνηθίζεται να λέγεται πως οι Τρεις Ιεράρχες πέτυχαν την σύνθεση Χριστιανισμού και Ελληνισμού. Η αλήθεια είναι πως πέτυχαν να προφυλάξουν αυτήν την σύνθεση από ακρότητες φιλοσοφικές και αιρετικές που ήθελαν την απορρόφηση του ενός από το άλλο στοιχείο. “Γιατί, Κύριε; οι τρεις Ιεράρχες είναι προστάτες των γραμμάτων, της Παιδείας μας”. Το ερώτημα μου το απηύθυνε μαθητής μου, παιδί της ΣΤ' δημοτικού. Το ερώτημα, το ομολογώ, με έφερε σε δύσκολη θέση. Οι προστάτες άγιοι της Παιδείας, είναι εξοβελισμένοι από την Παιδεία μας. Στο γλωσσικό μάθημα, που συστήνει τον άνθρωπο ως πνευματικό και ηθικό όν, δεν συναντά

ο μαθητής του δημοτικού ούτε ένα κείμενο των Τριών Ιεραρχών, ενώ παρελαύνουν οι μέτριοι και οι ασήμαντοι.

Εμποτισμένοι εδώ και 170 χρόνια από το πνεύμα των Βαυαρών, από τους ξενοτραφείς καλαμαράδες και λογίους, θεωρούμε το Βυζάντιο, την Ρωμιοσύνη ως περίοδο σκοταδισμού και μηχανορραφιών. Για να γίνουμε σαν τα φωτισμένα έθνη της Ευρώπης, πρέπει να αποκηρύξουμε “το πάτριον θρήσκευμα και παν ελληνικόν”, όπως έγραφε ο καθ. Βερναρδάκης πριν από 150 χρόνια. Οι ασκητικές μορφές των Τριών Ιεραρχών, η όλο αγάπη για το συνάνθρωπο ζωή τους, η απάρνηση του πλούτου και της καριέρας τους δεν χωρούν στην κοινωνία που έχει ως στόχο το να περνάμε καλά, την ευδαιμονία, την κοινωνική αναρρίχηση με οποιοδήποτε μέσο..

Αναμασάμε εδώ και δεκαετίες τα ξυλοκέρατα της δήθεν πολιτισμένης Δύσης, που βρίσκεται στα όρια της νευρικής κρίσης και δεν σπεύδουμε να ξεδιψάσουμε από την πηγή την αστείρευτη, που λέγεται λόγος των Πατέρων της Εκκλησίας. “Επειδή είμαστε άνθρωποι, δεν μπορούμε να περιφρονούμε του ανθρώπους”, να λόγια αγιασμένα από το στόμα του Μεγ. Βασιλείου, που ίδρυσε ολόκληρη πόλη την Βασιλειάδα, όπου διακονούσε τους ελάχιστους αδελφούς του Χριστού).

1700 χρόνια πριν από την εμφάνιση του φεμινισμού χτυπά ο Γρηγόριος την ανισότητα ανδρών και γυναικών, τους τότε νόμους που προκλητικά ευνοούσαν τους άνδρες. “Δεν δέχομαι αυτήν την νομοθεσία” έλεγε. “Άνδρες ήταν οι νομοθέτες γι’ αυτό ενομοθέτησαν κατά των γυναικών. Ουκ ένι άρσεν ή θήλυ είπεν ο Κύριος”. “Για τα κτήματα που έχουν δοθεί στα παιδιά φροντίζουμε, όχι όμως και για τα παιδιά. Βλέπεις την ανοησία γονέα. Άσκησε την ψυχή του παιδιού πρώτα και κατόπιν θα έλθουν όλα τα άλλα. Όταν η ψυχή του παιδιού δεν είναι ενάρετη, καθόλου δε το ωφελούν τα χρήματα και όταν είναι, καθόλου δεν το βλάπτει η φτώχεια, θέλεις να το αφήσεις πλούσιο; Μάθε το να είναι καλός άνθρωπος... Γιατί πλούσιος δεν είναι αυτός που έχει ανάγκη από πολλά χρήματα και που περιβάλλεται από πολλά αγαθά, αλλά εκείνος που δεν έχει ανάγκη από τίποτε”. Λόγια προς τους γονείς του αγ. Ιωάννη του Χρυσοστόμου, που ηχούν παράξενα σ’ έναν κόσμο σαν τον σημερινό που έχει επιδοθεί στο μανιώςδες κυνήγι του εύκολου πλουτισμού, της καλοπέρασης, της επίδειξης.

Η παιδεία μας σήμερα, εγκατέλειψε την ψυχή του παιδιού και στράφηκε στον εγκέφαλο του. “Παιδεία εστί ου την υδρία πληρώσαι, αλλά ανάψαι αυτήν” έλεγε ο Πλάτωνας. Γεμίζουμε το κεφάλι του παιδιού με γνώσεις και αφήνουμε σβησμένη την ψυχή του. Ουδέποτε υπήρχαν στον κόσμο και στον τόπο μας τόσοι εγγράμματοι και τέτοια φτώχεια πνευματική. Έχουμε μια παιδεία που επιζητά πρωτίστως να θεραπεύσει τις ανάγκες του κράτους, της βιομηχανίας, των επιχειρήσεων. Γεμίσαμε διπλωματούχους και εξαφανίστηκαν οι πνευματικοί άνθρωποι. Η πραγματική παιδεία προσφέρει κατ’ ουσίαν πνευματική και όχι τεχνική μόρφωση, κάθε κοινωνία που θέλει να προκόψει έχει πρώτα ανάγκη χαρακτήρων και κατόπιν τεχνικών. “Είχαμε τζιβαϊρικόν πολυτίμημον και παίρνομεν ασκιά με αγέρα και κούφια καρύδια. Έτζι θα γίνωμεν παλιόψαθα των λαών” βροντοφωνάζει ο στρατηγός Μακρυγιάννης, που έβλεπε με θλίψη την περιφρόνηση της παράδοσης μας.

“Είναι καλός μαθητής;” ρωτούν αγωνιωδώς οι γονείς, αδιαφορώντας πολλές φορές για τη συμπεριφορά του, τη διαγωγή του. Παιδεία όμως σημαίνει μόρφωση, μεταμόρφωση του ανθρώπου, η παιδεία οφείλει να δημιουργεί άνθρωπο με πίστη, δηλαδή αγωνιστή. Αντί να ανατρέφουμε αητούς, θαλασσοπούλια που θα βγαίνουν ψηλά για να ελέγχουν το πέλαγος, εμείς ταΐζουμε παπαγάλους σε χρυσό κλουβί. Ας σκύψουμε όμως λίγο στο πολυτίμητο τζιβαϊρικόν στον λόγο τον χαριτωμένο, των τριών Ιεραρχών. Τονίζουν και οι τρεις Άγιοι την σπουδαιότητα της αληθινής παιδείας: “Καθένας που έχει μυαλό θ’ αναγνωρίσει ότι η παιδεία είναι για μας τους χριστιανούς το πρώτο των αγαθών. Δεν περιφρονούμε την παιδείωση, όπως νομίζουν μερικοί. Αντίθετα, εκείνοι που έχουν τέτοια γνώμη είναι ανόητοι και αμαθείς, θέλουν όλοι να είναι σαν κι αυτούς, ώστε μέσα στην γενική αμάθεια να μην φαίνεται η δική τους άγνοια”, λέει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος.

“Η παιδεία” γράφει ο Χρυσόστομος, “είναι μέγιστο αγαθό για τον άνθρωπο, είναι μετάληψη αγιότητας. Αυτή ξεριζώνει από τον άνθρωπο την ραθυμία, τις πονηρές επιθυμίες, το πάθος για τα υλικά αγαθά, αυτή αναμορφώνει την ψυχή, αυτή καθιστά την ψυχή, με την χάρη του Αγ. Πνεύματος, αγία”. “Η παιδεία είναι πολύ ωφέλιμη στον άνθρωπο, αλλά απαιτεί πολύ επίμονη προσπάθεια, ώστε να ξεριζωθούν από την ψυχή

του παιδαγωγού αδυναμίες και πάθη” λέει ο ουρανοφάντωρ γέροντας της Καισαρείας.

Ξερίζωμα είναι λοιπόν η Παιδεία, πρώτα των κακών επιθυμιών και στη συνέχεια καλλιέργεια αξιών, εξευγενισμός της ψυχής. Τονίζουν ιδιαίτερα οι τρεις Ιεράρχες την ιερότητα του έργου του δασκάλου, θεωρώντας ως πρωταρχικής σημασίας το παράδειγμα, τα έργα του. “Ου γαρ ο λόγος τοσούτον όσον ο βίος, η ζωή, εις την αρετήν άγειν” έλεγε ο αρχαίος Χρυσούς αιών. “Γενού αυτοίς τύπος και μη νομοθέτης” λέει ο χρυσούς το στόμα Ιωάννης. “Η διδασκαλία στην τάξη” λέει ο Μ. Βασίλειος, “πρέπει να γίνεται ευχάριστα, γιατί μόνο τότε η γνώση παραμένει μόνιμα. (Τέρπειν τε άμα και διδάσκειν)”. Για τούτο και τα μαθητικά βιβλία πρέπει να είναι σαφή και ευχάριστα. Ο δάσκαλος δεν πρέπει να διατάζει, όταν είναι ανάγκη να συμβουλεύει, ούτε να συμβουλεύει, όταν είναι ανάγκη να διατάζει”. Οι συμβουλές αυτές του Αγίου μπορούν άνετα να υιοθετηθούν και από τους γονείς που και αυτοί είναι δάσκαλοι δια βίου των παιδιών τους. “Καθαρθήναι δει πρώτον είτα καθάραι, σοφισθήναι και ούτω σοφίσαι, γενέσθαι φως και είτα φωτίσαι, εγγίσθαι Θεώ και προσαγάγειν άλλους, αγιασθήναι και αγιάσαι” αναφωνεί ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, ο Πατριάρχης της Νέας Ρώμης, ο οποίος ονομάζει “τέχνη τεχνών και επιστήμη επιστημών” το άγειν άνθρωπον, το έργο του δασκάλου. Σημειώσαμε πως και οι τρεις Ιεράρχες μοίρασαν την περιουσία τους, δεν κράτησαν τίποτε για τον εαυτό τους. Μια πράξη που αντηχεί σίγουρα ξένη και αστεία στις αντιλήψεις μας σήμερα, τις χριστιανικές (εντός εισαγωγικών η λέξη) αντιλήψεις για διαφύλαξη και αύξηση της περιουσίας μας. “Όσον πλεονάζεις τω πλούτω, τοσούτων ελλείπεις την αγάπη” καταγγέλει ο Μ. Βασίλειος. “Ουκ εστί μη αδικούντα πλουτείν” δεν μπορεί κάποιος να γίνει πολύ πλούσιος χωρίς να αδικήσει, συμπληρώνει ο Χρυσόστομος που καθημερινά 7.000 άνθρωποι έβρισκαν τροφή στο πατριαρχείο του. “Ντρέπομαι”, έλεγε ο Χρυσόστομος “κάθε φορά που βλέπω πολλούς πλούσιους να γυρίζουν εδώ κι εκεί, να ιππεύουν άλογα με χρυσά χαλινάρια, κι όταν έλθει η ώρα να δώσουν κάτι στον φτωχό, γίνονται από τους φτωχούς φτωχότεροι”.

Γάγγραινα της κοινωνίας κατάντησε σήμερα η φιλαργυρία. “Απ’ όλες τις αρρώστιες που παθαίνει η ψυχή του ανθρώπου, η πιο σιχαμερή, κατά την κρίση μου, είναι η φιλαργυρία, η τσιγγουνιά. Από μικρός την απεχθα-

νόμουν. Και τώρα, μ' όλο που με την ηλικία άλλαξα γνώμη για πολλά πράγματα, για την τσιγγουνιά δεν άλλαξα. Προτιμώ να 'χω να κάνω και μ' έναν φονιά, παρά με τσιγκούνη. Γιατί ο φονιάς μπορεί να σκότωσε απάνω στον θυμό του και να μετάνιωσε ύστερα, ενώ ο τσιγκούνης είναι ψυχρός υπολογιστής, ως το κόκαλο χαλασμένος. Στον φονιά μπορείς να βρεις και κάποια αισθήματα, στον φιλάργυρο κανένα. Ο φιλάργυρος είναι εγωιστής, αγαπά μόνο τον εαυτό του, αλλά μπορεί να είναι και τέρας χειρότερο κι από τον εγωιστή, γιατί μπορεί να μην αγαπά μήτε τον εαυτό του και να τον αφήσει να πεθάνει από την πείνα" λόγια του μεγάλου Φ. Κόντογλου, συμφυή με τα λόγια των Πατέρων της Εκκλησίας.

Ασυμβίβαστοι οι Τρεις Ιεράρχες δεν δίστασαν να συγκρουστούν με την τότε εξουσία προκειμένου να υπερασπιστούν την δικαιοσύνη ή την ορθόδοξη πίστη. Δεν δίστασε ο Μεγ. Βασίλειος να αρνηθεί την φιλία του αιρετικού αυτοκράτορα Ουάλη, λέγοντας του "Την βασιλέως φιλιαν μέγα μεν ηγούμαι μετ' ευσέβειας, άνευ δε ταύτης, ολεθρίαν αποκαλώ". Δεν ανέχεται να εγκαταλείψει ούτε "ιώτα εν" των θείων δογμάτων και ασπάζεται και τον θάνατο αν παραστεί ανάγκη. Παραιτήθηκε ο Άγιος Γρηγόριος από τον θρόνο της Κων/πόλεως όταν διαπίστωσε αιρετικές κακοδοξίες. Χτυπά αλύπητα ο Χρυσόστομος, την ανηθικότητα της αυτοκράτειρας Ευδοξίας. "Ο Θεός" της γράφει "σου έδωσε το βασιλικό σκήπτρο για να απονέμεις παντού την δικαιοσύνη. Χώμα και στάχτη, χόρτο και σκόνη, σκιά και καπνός και όνειρο είναι ο άνθρωπος, ακόμα κι αν είναι ισχυρός άρχοντας. Δώσε τέλος στον πόνο και στη δυστυχία των απελπισμένων. Μήπως θα κατέβουν μαζί σου στον τάφο τα σταφύλια των κλημάτων, τα χρήματα και η δόξα της εξουσίας;". Εξορίστηκε ο Άγιος, πέθανε από τις κακουχίες μακριά στα βάθη της Μ. Ασίας, έδωσε όμως παράδειγμα αιώνιο στους εκκλησιαστικούς ηγέτες, κυρίως στους σημερινούς που ορισμένοι κυκλοφορούν σαν Πέρσες σατράπες, μια άλλη μορφή εξουσίας, ανίκανη να συλλάβει το μήνυμα του Ευαγγελίου που τονίζει πως όποιος θέλει να είναι πρώτος, έσται υμών διάκονος, πρέπει να είναι υπηρέτης όλων.

Απηχώντας τα λόγια του Χρυσοστόμου προς την τότε εξουσία, ο Παπαδιαμάντης πριν από 100 περίπου χρόνια γράφει: "Να παύσει η συστηματική περιφρόνησης της θρησκείας εκ μέρους των πολιτικών ανδρών, επιστημόνων, λογίων, δημοσιογράφων και άλλων. Να συμμορφωθεί η

ανωτέρα τάξις με τα έθιμα της χώρας. Να γίνει προστάτης των πατρίων και όχι διώκτρια. Να ασπασθεί και να εγκολπωθεί τα εθνικός παραδόσεις. Να μην περιφρονεί ό,τι παλαιόν, ό,τι εγχώριον, ό,τι ελληνικόν. Να μην νοθεύονται τα οικογενειακά και θρησκευτικά έθιμα. Να μη μιμώμεθα πότε τους παπιστάς πότε τους προτεστάντας, να μην χάσκωμεν προς τα ξένα, να τιμώνμεν τα πάτρια, ως πότε θα είμεθα αχαρακτήριστοι Γραικύλοι;”. “Η Ρωμανία κι αν επέρασεν ανθεί και φέρει κι άλλο”, έψαλλε ο ποντιακός ελληνισμός. Θα ανθίζει η Ρωμανία όταν τιμά τα πάτρια. “Πρέπει να φυλάξετε την πίστη σας και να την στερεώσετε, διότι, όταν επιάσαμε τα άρματα είπαμε πρώτα υπέρ πίστεως και έπειτα υπέρ πατρίδος” έλεγε στα 1838 στους μαθητές των Αθηνών ο Κολοκοτρώνης ή όπως το γράφει ο στρατηγός Μακρυγιάννης “χωρίς αρετή και πόνο εις την πατρίδα και πίστη εις την θρησκεία έθνη δεν υπάρχουν”.

Είναι πολύ δύσκολο, αδύνατο να περιγραφεί μ’ έναν ταπεινό λόγο η προσφορά των τριών Ιεραρχών στα γράμματα, στην Παιδεία. Αποσιωπώντας την προσφορά τους, σ’ άλλους κοινωνικούς τομείς είναι σαν να προσπαθείς να κρύψεις τον ήλιο με τα χέρια. Θα προσπαθήσω όμως, τελειώνοντας, να συνοψίσω την προσφορά των ακάματων και ακατάβλητων στύλων της Ορθοδοξίας. Και οι τρεις, εις πείσμα του καιρού τους που θεωρούσαν τα αρχαιοελληνικά γράμματα ειδωλολατρική ενασχόληση, σπούδασαν στις καλύτερες σχολές της εποχής τους, διότι πίστευαν ότι η γνώσις και “προς ψυχής γυμνασίαν και προς σεμνότητα ήθους” οδηγεί. Απέκτησαν πάλι την λάμψη τους τα αρχαιοελληνικά γράμματα. Έγιναν αργότερα τα μοναστήρια φιλοσοφικά φροντιστήρια, σ’ αυτά οι μοναχοί “αδιάσπαστον τον μετά του παρελθόντος σύνδεσμον τηρούντες, εκαλλιέργουν τα ελληνικά γράμματα, μεταλαμπαδεύοντες ως συγγραφείς ή και διδάσκαλοι τον ελληνικόν πολιτισμόν εις τους συγχρόνους. Εκ των περιβόλων των μονών, ως από κοιλίας δουρείου ίππου, την ελληνικήν παιδείαν διδαχθέντες και εις τα νάματα της χριστιανικής αρετής λουσθέντες, εξεπήδησαν άνδρες οι οποίοι στύλοι της εκκλησίας και του έθνους εγένοντο”, γράφει ο καθηγητής Φ. Κουκουλής.

Ο Μέγας Βασίλειος μάλιστα στο έργο του “προς τους νέους όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων” προτρέπει τους νέους να εγκύψουν στα έργα των αρχαίων Ελλήνων, αλλά να αποφεύγουν τα άσχημα όπως απόφεύγει η μέλισσα τα αγκάθια από τα τριαντάφυλλα. Δεν διστάζει ο Γρηγό-

ριος ο Θεολόγος, ο ποιητής του Χριστιανισμού, να μιμηθεί τους τραγικούς ποιητές, δεν διστάζει το ωραιότερο πνεύμα της νέας Ελλάδος, ο Χρυσόστομος, να σπουδάσει τον Δημοσθένη. Από κείνη την στιγμή οι εγγράμματοι Χριστιανοί φυλάττουν και διασώζουν την Ελληνική Παιδεία που μεταφέρθηκε αργότερα στην Δύση για να υπάρξει η Αναγέννηση και όλος ο λεγόμενος δυτικός πολιτισμός .

“Υπόβαθρον της κατά Χριστόν φιλοσοφίας” θεωρούν την αρχαιοελληνική παιδεία και φτάνουν από τον καλό καγαθό πολίτη του κόσμου, με την μάθηση και την πίστη, στον καλοκάγαθο πολίτη του ουρανού. “Ο γαρ Θεός πλάττων τον άνθρωπο ουκ εποίησεν αυτόν δούλον, αλλ’ ελεύθερον” λόγια του Γρηγορίου. Να η μεγάλη αλήθεια, να ο κρυμμένος θησαυρός, να η βασιλική οδός για μια παιδεία αληθινή. Με την παιδεία κερδίζεται η μεγαλύτερη αρετή, η ελευθερία. “Ου φύσει, (όχι από την φύση), αλλά μαθήσει (με την μάθηση) καλοί καγαθοί γίνονται”. Ελεύθερο άνθρωπο δίδαξαν οι Τρεις Ιεράρχες. Η ελευθερία λέξη που παράγεται από τον μέλλοντα του ρήματος έρχομαι, το ελεύσομαι, είναι αυτή που θα έρθει, που κινείται και που την αρπάζουν κάστρο είναι και το παίρνεις με το σπαθί σου, λέει ο Καζαντζάκης οι λαοί που αξίζουν, που έχουν δηλαδή αξίες, αιώνιες και ακατάλυτες.

“Γνώμες, καρδιές όσοι Έλληνες ό,τι είστε μη ξεχνάτε. Δεν είσθε από τα χέρια σας μονάχα, όχι χρωστάτε σ’ όσους ήρθαν, πέρασαν, θα ’ρθουνε, θα περάσουν. Κριτές θα μας δικάσουν οι αγέννητοι οι νεκροί”. Χρωστάμε λέει ο Παλαμάς, δανεισθήκαμε μια λαμπρή παράδοση και η παράδοση παραδίδεται στους αγέννητους. Η μικρή μας πατρίδα, “ουδέν της οποίας είναι γλυκύτερον” όπως λέει ο Χρυσόστομος, θέλει μαθητές παιδευμένους, που να έχουν σκοπό τους όχι μόνο το ζην, αλλά το “ευ ζην”. Που θα συλλογίζονται ελεύθερα και καλά, κατά τον Ρήγα Φεραίο, θέλει η πατρίδα μας “η κοινή μήτηρ πάντων” όπως λέει ο Αγ. Βασίλειος δασκάλους, μάλλον διδασκάλους, που να δίδουν το καλόν, όπως λέει η λέξη, που θα αγαπούν που θα εκτείνουν την της αγάπης σαγήνην, “ίνα μη το χωλόν εκτραπή, ιαθή δε μάλλον” που θα απλώνουν τα δίχτυα της αγάπης και θα αγκαλιάζουν και τους αδύνατους, για να μη εκτραπούν, αλλά να γίνουν και αυτοί μέτοχοι της καλής τραπέζης, παιδεία, δηλαδή, χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικούς και ταξικές διαφοροποιήσεις. Οι δάσκαλοι σε αντίθε-

ση με τους υπόλοιπους εργαζόμενους που δίνουν ό,τι έχουν, δίνουν ό,τι είναι.

Υπενθυμίζω και την ρήση του απ. Παύλου “Εάν ταις γλώσαις των ανθρώπων λαλώ και των αγγέλων, αγάπη δε μη έχω γέγονα ως χαλκός ήχων και κύμβαλον αλαλάζον” ένα άδειο βαρέλι ο χωρίς αγάπη άνθρωπος. Θέλει το τιμιώτερον πάντων η πατρίδα μας επιστήμονες, που θα ακολουθούν τα χνάρια των 3 Ιεραρχών, όχι μικροπρεπείς θηρευτές δόξας και χρήματος, όχι τέτοιους που χωρίζουν την επιστήμη με την αρετή και δουλεύουν την πανουργία, αλλά ταπεινούς σκαπανείς της γνώσης, παραδείγματα προς μίμηση, επιστήμονες που κίνητρο των πράξεων τους θα είναι, όχι οι προσωπικές φιλοδοξίες, αλλά η ευτυχία των ανθρώπων. Στην αντίθετη περίπτωση δεν είναι επιστήμονες, αλλά τύραννοι εισί, γράφει ο ιερός Χρυσόστομος.

Θέλουμε πολιτικούς, ναι “η πολιτεία τροφή ανθρώπων εστίν, καλή μεν αγαθών η δ’ εναντία κακών”. Το καλό πολίτευμα κάνει τους ανθρώπους, τους πολίτες αγαθούς, το κακό πολίτευμα εκφραυλίζει τους πολίτες”, λέει ο Πλάτωνας, θέλουμε πολιτικούς διακόνους του λαού, οι οποίοι θα προσπαθούν να λύουν τας πενίας (την φτώχεια, τις ανάγκες) των πλησίων, των πολιτών, “εξόχως δε των πενεστέρων και κακώς εχόντων”, κυρίως των αδυνάτων, λέει ο Αγ. Γρηγόριος. “Γιατί καμαρώνεις; επειδή πολιτεύεσαι με λόγια; είναι εύκολη η πολιτική με λόγια· δίδαξε με τον τρόπο της ζωής σου αυτή είναι η άριστη πολιτική... Εάν δεν έχεις να επιδείξεις έργο, καλύτερο είναι να σιωπάς, λέει ο Άγιος Ιωάννης. Σήμερα είμαστε μέλος της Ενωμένης Ευρώπης, η οποία βέβαια δεν αποτελεί ιδέα αποτελεί συγκυρία ιστορική στην οποία οφείλουμε να προσαρμοσθούμε διατηρώντας όπως όλοι οι εταίροι μας το δικό μας πρόσωπο. Χωρίς ιδέα το πρόσωπο γίνεται μάσκα και πέφτει. Με μεγάλη ιδέα την εύκολη και άκοπη απόκτηση χρήματος και τις πιο ευτελείς απολαύσεις, ουδείς λαός προκόβει, όταν μάλιστα σηκώνει στις πλάτες του το φορτίο μιας υπέρογκης κληρονομιάς σαν την δική μας. Και όσο πιο βαριά είναι η κληρονομιά τόσο ισχυρότερη γονιμοποιό ιδέα χρειάζονται οι κληρονόμοι.

Στην Ενωμένη Ευρώπη δεν πάμε ως απόγονοι του Σωκράτη μόνο. Αυτό μας κάνει κωμικούς. Όταν μπήκαμε στην ΕΟΚ το 1979 η γαλλική εφ. “LE MONT” έγραψε “καλωσορίζουμε την χώρα της Φιλοκαλίας, την χώρα του Βασιλείου, του Γρηγορίου, του Χρυσοστόμου”. Αυτόν περιμένει η

Ευρώπη από εμάς, τον φιλόκαλο άνθρωπο, τον φίλο του καλού, τον άγιο, τον άνθρωπο που όπως έλεγε ο Χρυσόστομος είναι πλούσιος όχι γιατί έχει πολλά, αλλά γιατί δεν έχει ανάγκη από τίποτε. Το τι μας χρειάζεται, μας το λέει ο Δάσκαλος του Γένους, ο Κοσμάς ο Αιτωλός: “Ψυχή και Χριστός σας χρειάζονται. Αυτά τα δύο όλος ο κόσμος να πέσει δεν ημπορεί να σας τα πάρει εκτός και αν τα δώσετε με το θέλημα σας”, όπου ψυχή είναι η παράδοση μας, η γλώσσα μας, τα ήθη και έθιμα μας και Χριστός είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία του, αυτήν που τίμησαν και δόξασαν οι Τρεις πάνσεπτοι φωστήρες, οι πυρσεύσαντες διά θείων δογμάτων την οικουμένην, οι μελίρρυτοι ποταμοί της σοφίας, οι διδάσκαλοι ου μόνων λόγων αλλά και έργων, οι Τρεις Ιεράρχες, οι προστάτες της Παιδείας και των παιδιών μας.

**Νασιός Δημήτρης
δάσκαλος - Κιλκίς**

**Η ομιλία έγινε στις 31 Ιανουαρίου του 2001 στον Δήμο Δοϊράνης, επ’ ευκαιρία της
γιορτής των Τριών Ιεραρχών**